

Dr. Cristina CONSTANTIN

ASPECTE PRIVIND CADRUL LEGISLATIV AL ACTIVITĂȚII PREGĂTIRII PREOȚILOR MILITARI 1850-1924

Istoria a demonstrat de-a lungul timpului că armata și biserica au reprezentat două instituții fundamentale ale statului al căror destin s-a împletit mai ales în vremuri dramatice.

Modernizarea societății românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și-a pus amprenta și asupra cadrului

instituțional în care urmau să-și desfășoare activitatea preoții în rândul armatei. Astfel, la 2 mai 1850, marele spătar Nicolae Ghica, șeful oștirii din Țara Românească, solicita Mitropoliei București să rânduiască câte un preot pentru fiecare polc al oștirii în garnizoanele București, Craiova și Brăila. Aceștia urmau să fie remunerați cu 250 de lei pe lună și trebuiau să stea pe lângă ștaburile polcurilor, mergând cu trupele oriunde acestea urmau să fie dislocate. Prin urmare la 10 iulie 1850, cu acordul mitropolitului Nifon, domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei numea *trei preoți de oștire*, care urmau să-și aleagă

câte doi țarcovnici (cântăreți). Conform opisului domnesc, sumele necesare plății lefurilor celor trei preoți și înzestrării lor cu cele necesare serviciului divin erau asigurate de biserică din veniturile sale, se depuneau la o casierie centrală, sub controlul statului, pe lângă Departamentul Credinței. Intrarea acestora în slujbă trebuia să se facă de la 1 octombrie 1850, iar Mitropolia îi înzestra pe cei trei preoți (Radu de la biserica Sf. Nicolae Șelari; Ștefan de la Mănăstirea Hanul Grecilor și Gheorghe de la biserica Sf. Ștefan de pe Podul de pământ) cu câte un Sf. Antimis pentru Sf. Liturghie, șase rânduri de odăjdii, câte două pentru fiecare preot, *unul bun și altul pentru toate zilele*, trei rânduri de cărți și de sfinte vase

și alte obiecte pentru slujbă. De asemenea, prin grija Mitropoliei au fost confecționate la un argintar din București și trei cruci de argint. Totodată, biserica Sf. Ioan Zlătari a devenit primul locaș de cult unde se puteau oficia slujbe de garnizoană, ulterior fiind desemnată biserica Sf. Mihai Vodă, iar apoi biserica Sf. Gheorghe de la Malmaison. Tot în 1850 au

apărut *Îndatoririle preoților de oștire*, care făceau o prezentare a atribuțiilor reprezentanților clerului în rândul armatei, precum și a detaliilor legate uniformă: *culioane (pălării) de postav civil, închis la culoare și împrejur, pe margine, cu panglică neagră, de două degete lată, sloboză a le purta numai pe câtă vreme vor fi în slujba oștirii*. Odată cu domnia lui Alexandru Ioan Cuza a crescut numărul polcurilor devenite regimente, prin urmare și numărul preoților.

Aceste reglementări au fost valabile până la 4 aprilie 1870 când, prin Înaltul Decret nr. 603 era promulgat *Regulamentul pentru clerul din armata permanentă*.

Trusă preoțească folosită în Armata Română

Conform acestuia, fiecare regiment sau batalion, formând un corp în parte putea avea câte un preot. Acești preoți erau solicitați de corpuri, pe calea ierarhică, Ministerului de Război, care la rândul său, prin Ministerul Cultelor cerea mitropolitului sau episcopului eparhial unde se afla corpul. Cei din urmă recomandau preoți dintre cei de *mir și mai cu instrucție*. Tot la capitolul I, art. IV se arată că preotul înrolat în armată făcea parte din marele stat major al corpului unde se afla, iar la art. VII se preciza că preoții aveau dreptul la o ordonanță în marșuri și campanii.

Capitolul II al acestui regulament detalia atribuțiile preoților militari și descria obiectele religioase strict nece-

sare desfășurării serviciului divin. Între atribuțiile preoților se distingeau: efectuarea unor servicii religioase precum: mărturisirea, cuminicătura, jurământul, sfințirea apei, botezul, cununia și înmormântarea militarilor din corp; în ajunul sărbătorilor, seara, preoții trebuiau să facă un paracelis, iar dimineața să țină un serviciu divin, fie la biserica cea mai apropiată, fie la capela corpului. Pentru serviciul divin în cazarmă, preoții aveau drept ajutor un militar grad inferior, care știa să citească și să cânte. De asemenea, puteau fi întrebuințați și ca profesori în școlile corpului, mai cu seamă pentru învățământul catihetic. Conform articolului XII, preoții militari aveau datoria de a însoți trupa oriunde, iar pe câmpul de bătaie stăteau lângă ambulanțe, îngrijind bolnavii. Preotul era, de asemenea, însărcinat cu păstrarea obiectelor sacre. El trebuia să aibă două rânduri de veșminte, *cu toate trebuincioasele*: unul din damasc pentru serviciul zilnic, iar celălalt din stofă bună pentru serviciul divin la solemnități și Te Deum.

În privința argintăriei, erau enumerate următoarele: *1 icoană îmbrăcată și suflată, cu patronul corpului; 2 cruci pentru serviciu și una mai bună pentru paradă; 1 cruce mare de lemn zugrăvită, răsticnirea Domnului; 1 evanghelie îmbrăcată; 1 candelă; 1 cădelniță; 1 rând de Sfintele vase; 1 litier pentru anafură; 1 miruitor; 1 căldărușe; 2 păhăruțe pentru serviciu; 2 sfeșnice, dintre care 1 cu trei branșe; 1 cristelniță; 1 cutie și linguriță pentru cuminicătura preotului în marș.*

Mai erau necesare un rând de cărți bisericești și un sipet bun de fer pentru păstrarea și transportul obiectelor sacre.

În 1876, printr-un decret se stipula că toate trupele și unitățile teritoriale puteau să aibă câte un preot, iar un an mai târziu, în 1877 preoții unităților erau înlocuiți cu preoți de garnizoană, astfel: Garnizoana București (arhimandriții Ignatie Sterian și Ghenadie Merișescu, protosinghelul Sava Dimitrescu și ieromonahul Veniamin Alexandrescu – înlocuit în 1878 cu preotul Nicolae Budișteanu); Garnizoana Craiova (protosinghelul Agatanghel Guțu); Garnizoana Galați (ieromonahii Ioachim Voluntas și Neofit Racoviță); Garnizoana Brăila (ieromonahul Irinarh Grădeanu); Garnizoana Iași (ieromonahul Narcis Crețulescu).

În timpul Războiului de Independență, mulți preoți au intrat în rândurile armatei la cerere, iar un număr mare de călugări și călugărițe au devenit voluntari activând ca infirmieri.

În contextul izbucnirii Primul Război Mondial în 1914 era evident că România, mai devreme sau mai târziu, avea să fie angrenată în conflict. Pentru a nu fi luat prin surprindere de o eventuală implicare a țării în acest război, Sfântul Sinod al Bisericii Creștine Ortodoxe Autocefale Române, alegea în mai 1915, în unanimitate, ca Protopop sau Superior al preoților din armată pe Constantin Nazarie, profesor la Facultatea de Teologie din București.

În caz de mobilizare, conform Ordinului nr. 130 din 28 mai 1915, acesta era atașat la Marele Cartier General al armatei, ca șef al Serviciului Religios. Ajutor al său a fost numit preotul Vasile Pocitan, asimilat gradului de maior. În noua sa calitate, Constantin Nazarie a înaintat un referat către Marele Stat Major General al Armatei la 3 iunie 1915, în care propunea o serie de măsuri, între care: alcătuirea unor instrucțiuni *după care vor trebui să se conducă preoții de armată*, întocmirea unei liste cu numele și prenumele tuturor *preoților mobilizabili, arătându-se locul unde urmează a servi fiecare pe timp de*

mobilizare și în vreme de război, asimilarea situației protoiereului de armată în ierarhia militară etc. Deși numai o parte din propunerile sale au fost luate în considerație, în octombrie 1915 erau finalizate și publicate instrucțiunile pentru preoții de armată întocmite de profesorul Constantin Nazarie.

Mai mult decât atât, acesta a elaborat și o serie de zece cuvântări pentru a fi de ajutor preoților în diferite situații, în vreme de război. Aprobate de Sf. Sinod, temele avute în vedere în această broșură, erau: *Ce înseamnă a fi soldat; Drapelul; De ce trebuie să ascultăm de superiori; La ce folosește ajutorul lui Dumnezeu; Trezvia și militarul; Vorbire la declararea de război; Vorbire înainte de a începe lupta; Vorbire după câștigarea victoriei; Vorbire de încurajare în caz de neizbândă în luptă; Vorbire la înmormântarea unui ostaș căzut pe câmpul de luptă.* În ciuda unor disfuncționalități între reprezentanții bisericii și cei ai armatei referitoare la echipament (conform instrucțiunilor, preoții mobilizabili trebuiau să aibă pălărie, manta și geantă, dar nu se stabilise un model după care să se confecționeze și nici dimensiunile crucii purtată la piept de preoți, etc.), mobilizare și atribuții, lucrurile au evoluat într-o direcție bună, mai ales după întâlnirile protoiereului cu preoții mobilizabili la nivel de reședințe eparhiale, excepție făcând eparhia Dunării de Jos (programată la 16 august 1916, dar evoluția precipitată a evenimentelor nu a mai făcut posibilă această întrunire).

Un alt aspect care trebuie subliniat este acela că unele reglementări au fost adoptate din mers, pe măsură ce situația o impunea. De pildă, recompensarea faptelor de bravură ale unor preoți militari avea să fie reglementată abia la 9 martie 1917 prin Ordinul nr. 19001 al generalului Constantin Prezan, șeful de Stat Major General al armatei. Conform acestuia, preoții de la regimente erau asimilați gradului de locotenent, iar *cei cari în diferite ocazii se vor distinge prin acte vădite de curaj și bărbăție în exercitarea misiunii lor, vor fi propuși la înaintare spre a fi asimilați gradului de căpitan.* Propunerile cu părerile tuturor șefilor ierarhici se înaintau Marelui Cartier General (Secția a III-a Adjutantură), care decidea după consultarea șefului Serviciului Religios.

Același document stabilea că ajutorul șefului Serviciului Religios era asimilat cu gradul de maior, iar șeful Serviciului Religios cu gradul de colonel. În privința uniformei preoților militari se arăta: *Ținuta preoților rămâne cea actuală. Pentru a deosebi preoții din punct de vedere al asimilării, sub banda de la mâna stângă se vor prinde două steluțe argintate pentru cei asimilați gradului de locotenent, trei steluțe argintate pentru cei asimilați gradului de căpitan, una steluță aurită pentru protoiereul ajutor și trei steluțe aurite pentru protoiereul armatei.* Costumul preoților militari a determinat o serie de probleme pentru că nu era potrivit pentru participarea la lupte, marșuri etc., îngreuna mersul și nu era durabil. Situația semnalată pe cale ierarhică a făcut ca în mai 1917, *lipsind stofa neagră*, să se permită preoților să-și confecționeze hainele din stofă militară de iarnă și de vară. Au fost probleme și în privința cantității, cei 2-3 m puși la dispoziție fiind insuficienți pentru un costum preoțesc, făcându-se intervenții pentru ca fiecare preot să primească cel puțin 8 m și 25 cm postav oliv. Conform unui ordin al Ministerului de Război, preoții se puteau prezenta în persoană sau prin delegați la Direcția Echipamentului pentru a primi ordine individuale de distribuire, pe baza unui tabel cu preoții mobilizați deja trimis acolo.

În perioada 1916-1918 au activat în total 252 de preoți militari, 2 nu au funcționat efectiv, 6 au fost răniți, iar din cei 25 dintre ei dați ca dispăruți și prizonieri, cinci au murit (preotul N. Armășescu – Regimentul 2 Vânători; preotul D. Bârlogeanu – Regimentul 51/52 Infanterie, preotul I. Rătescu – Brigada 2 Roșiori; preotul I. Cerbulescu – Spital de Evacuare nr. 1 și preotul C. Gibescu – Ambulanța Diviziei 1).

Experiența din Primul Război Mondial în planul asistenței religioase a premers demersurilor pentru permanentizarea acesteia în rândul militarilor și înființarea unei Episcopii a Armatei. La 20 iulie 1921, prin Înalt Decret Regal nr. 3378 era promulgată *Legea privitoare la organizarea clerului militar*, care avea să fie completată și cu un *Regulament de punere în aplicare* apărut în 1924.

Noua lege aducea o serie de schimbări, pe mai multe planuri. În art. 1 se preciza că: *se admit în cadrele armatei, pentru necesitățile profesionale [...] preoți militari activi de orice rit. Ei vor fi numiți prin decret regal, în baza unui concurs.* La fiecare regiment se numea câte un preot militar aparținând religiei majorității, iar pentru alte confesiuni, în fiecare garnizoană de cel puțin patru corpuri de trupă se numea un preot, pastor, rabin sau imam de garnizoană. În privința asimilării gradelor pentru preoții militari situația era următoarea: preotul de regiment era asimilat cu gradul de căpitan; preotul de divizie era asimilat cu gradul de maior sau locotenent-colonel; preotul de corp de armată și șefii religioși militari ai celorlalte rituri erau asimilați cu gradul de locotenent-colonel sau colonel; inspectorul Clerului Militar era asimilat cu gradul de general.

Totodată, inspectorul clerului militar urma să fie un arhiereu, membru al Sf. Sinod, ales de comun acord cu ministrul

de Război, numit episcop militar prin decret regal, purtând titlul de *Episcop de Alba-Iulia* și având dublă jurisdicție, spirituală și administrativă (administrativă asupra întregului cler din armată, spirituală numai asupra preoților de rit greco-oriental). Preoții, pastorii și rabinii de garnizoană depindeau din punct de vedere spiritual de șefii religioși ai riturilor lor. În privința recrutării, preoții militari asimilați gradului de căpitan se recrutau dintre licențiații și doctorii în teologie, după o practică de păstorie de 3 ani, cu vârsta nu mai mare de 32 de ani, iar preoții de divizie și de corp de armată se recrutau dintre preoții de regimente, mai întâi din cei care participaseră la război.

În privința uniformei clerului militar se arăta la art. 39 din regulament: *Preoții militari activi vor purta în mod obligatoriu costumul preoțesc oficial, cu adăugirea următoarelor insigne: dragon ofițeresc la baston; cifra regală la pălărie; crucea militară la piept, precum și galoanele corespunzătoare gradului, atât la mânecile reverendei (în format mic, ca la uniforme marinei), cât și la pălărie. Episcopul militar poartă la pălărie soarele de metal, ca și generalii combatanți.*

Preocupările legate de definitivarea unui cadru coerent de desfășurare a activității preoților militari au continuat în perioada interbelică, o serie de publicații apărute sub egida ambelor instituții, armata și biserica, detaliind diverse aspecte: *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie* (1931), *Rolul preotului militar în timp de pace și în război* (1933), *Carte de rugăciuni pentru premilitari* (1939). Toate aceste eforturi nu au fost în zadar pentru că, în contextul izbucnirii celui de-Al Doilea Război Mondial și-au dovedit utilitatea.

NOTE

- 1 Muzeul Militar Național „Ferdinand I”.
- 2 Gheorghe Vasilescu, *Asistența religioasă în oastea Țării Românești în 1850-1870*, în „Armata și biserica” – Colecția „Revista de Istorie Militară” 4, ediție coordonată de comandor Ilie Manole, București, 1996, p. 129.
- 3 *Ibidem*, p.130.
- 4 *Biserica și Armata – Slujire și Jertfă / The Church and the Armed Forces – Service and Sacrifice*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2006, p.16.
- 5 „Monitorul Oastei”, Partea Oficială, nr. 13/1870, p. 516.
- 6 *Ibidem*, p. 517.
- 7 *Ibidem*.
- 8 *Ibidem*.
- 9 Pentru mai multe detalii vezi Mircea Păcurariu, *Preoții militari în armata română până la 1918 (cu specială privire la Războiul de independență și la războiul pentru întregirea neamului)*, în „Armata și biserica” – Colecția „Revista de Istorie Militară” 4, ediția coordonată de comandor Ilie Manole, București, 1996, p. 150.
- 10 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, p. 7.
- 11 Idem, *Cuvântări pentru ostași și rugăciuni pentru rege, oaste și popor în vreme de război*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1915, pp. 5-38.
- 12 Idem, *Activitatea...*, p. 13.
- 13 *Ibidem*, p. 14.
- 14 Ministerul de Război – Serviciul Personalului, *Legea și Regulamentul privitoare la organizarea clerului militar*, București, Tipografia Marelui Stat Major, 1924, p. 3.
- 15 *Ibidem*, p. 4.
- 16 *Ibidem*, p. 14.